

ZGODOVINSKO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO

Fran Zwitter

Slovenski zgodovinarji so imeli pred vojno precej razvito tradicijo društvenega življenja, ni pa obstajala enotna organizacija, ki bi družila vse slovenske zgodovinarje. Že 1839 je bilo v Ljubljani ustanovljeno Muzejsko društvo za Kranjsko, ki je od 1889 izdajalo brez presledka svoje periodične publikacije (nemške Mitteilungen des Museal-Vereins für Krain, I, 1866, II—XX, 1889—1907; slovenska Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, I—XIX, 1891—1907; večjezična Carniola, I—II, 1908—09, nova serija I—IX, 1910—1919); po prvi svetovni vojni se je to društvo preimenovalo v Muzejsko društvo za Slovenijo z glasilom Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo (I—XXVI, 1920—1945). To društvo je v času, ko v Ljubljani ni bilo univerze in akademije znanosti in ko je bila biblioteka muzeja poleg »licealne« ali študijske knjižnice (sedanje Narodne in univerzitetne knjižnice) glavna znanstvena biblioteka, družilo regionalno orientirane znanstvenike raznih strok, in šele 1930 sta se ustanovili prirodoslovna in zgodovinska sekcija, 1934 pa posebno Prirodoslovno društvo, tako da je Muzejsko društvo za Slovenijo postalo prav za prav historično društvo, ki je pa zaradi tradicije ohranilo svoje prejšnje ime. Vendar je pa to društvo po svojem članstvu in vsebini svojega glasila le deloma obsegalo vse slovensko ozemlje. Zgodovinarji severne Slovenije so imeli svojo posebno, že od ustanovitve dalje izrazito slovensko organizacijo v 1903 ustanovljenem Zgodovinskem društvu v Mariboru, ki je izdajalo kot svoje glasilo Časopis za zgodovino in narodopisje (I—XXXV, 1904—1940). V raznih manjših mestih so obstajala posebna muzejska društva, ki so bila tedaj deloma tudi lastniki lokalnih muzejev. — Ob stoletnici Muzejskega društva se je vršilo v Ljubljani 1939 prvo zborovanje slovenskih zgodovinarjev, naslednje leto pa v Ptujcu drugo zborovanje; za organizacijo teh zborovanj je bil izbran poseben odbor, sestavljen iz zastopnikov zgodovinskih, oz. muzejskih društev; do kakega ožjega sodelovanja pa pred vojno ni prišlo.

Po osvoboditvi se je Muzejsko društvo za Slovenijo spremenilo v Zgodovinsko društvo za Slovenijo, vstopilo je mnogo novih članov, in društvo si je dalo nova pravila in postavilo nove cilje. Na novih zborovanjih zgodovinarjev je bilo sklenjeno, da se naj vsa zgodovinska društva oz. muzejska društva zgodovinskega značaja, ki obstoje ali bi se še osnovala, pridružijo Zgodovinskemu društvu za Slovenijo kot podružnice. Tako ima zdaj društvo sedem podružnic. Podružnice so v svojem notranjem poslovanju popolnoma avtonomne; njihovi člani so v principu naročniki društvenega glasila Zgodovinski časopis, vendar se pri manjših podružnicah, ki zbirajo le bolj interesente za lokalno zgodovino, razlikuje med »strokovnimi« člani, ki so naročniki Zgodovinskega časopisa, in »rednimi« člani, ki niso njegovi naročniki, imajo pa sicer vse pravice in dolžnosti članov svojih podružnic. Svojim podružnicam se ima društvo zahvaliti, da ni v bistvu ljubljansko društvo, saj je bila od 571

članov društva v času občnega zbora februarja 1950 le dobra tretjina iz Ljubljane.

Kot centralno društveno glasilo je začel izhajati Zgodovinski časopis (prvi letnik z letnico 1947 v juniju 1948, drugi in tretji letnik za 1498/49 v januarju 1950; naklada najprej 1000, potem 1500 izvodov). Po programu, ki si ga je postavil, in po nakladi Zgodovinski časopis presega vsa predvojna glasila, vendar pa je mogel doslej, zaradi okupiranosti sotrudnikov po drugem delu in zaradi tiskarskih težav le deloma doseči svoj namen tako v vsebinskem oziru kakor tudi po rednosti izhajanja. Že 1948 je bilo sklenjeno, da se začne izdajati poleg Zgodovinskega časopisa še drugo historično glasilo, ki bi imelo bolj regionalen in deloma popularen značaj in bi predstavljalo predvsem dokaz dela društvenih podružnic; doslej iz raznih vzrokov do izvedbe tega sklepa ni prišlo, upamo pa, da bomo mogli začeti izdajati drugo glasilo v letu 1951.

Tretje zborovanje slovenskih zgodovinarjev se je vršilo v Ljubljani 1946, četrto v Mariboru 1947, peto v Novi Gorici 1948, šesto v Celju 1950, sedmo se bo vršilo v Ljubljani ob desletnici Osvobodilne fronte spomladj 1951. Zborovanja vzbujajo precej interesa in je bilo na pr. na zborovanju v Celju okrog 140 udeležencev, po veliki večini ne-Celjanov; na dnevnem redu so poleg predavanj o širših historičnih problemih teme iz zgodovine pokrajine, kjer se zborovanje vrši, predavanja o pouku zgodovine, o historičnih institucijah (zlasti arhivih) in o organizacijskih vprašanjih; rezultati predavanj in diskusij se strnejo v resolucijah, ki predstavljajo potem nekak program bodočega dela.

Delo slovenskih zgodovinarjev po osvoboditvi, ki se izraža v Zgodovinskem časopisu in drugih publikacijah, v zborovanjih slovenskih zgodovinarjev, predavanjih in terenskem delu, vzbuja morda vtis preveč konkretne in praktične usmerjenosti, če ga primerjamo na pr. s serijo načelnih predavanj na prvi konferenci zgodovinarjev Srbije v Beogradu 1950. Treba je pa v prvi vrsti upoštevati posebne pogoje dela slovenskih historikov. Oni so v zelo veliki meri sodelovali pri študiju vprašanj razmejitve z Italijo in Avstrijo. Zanje so bila zelo pomembna vprašanja naših kulturnih revindikacij po drugi svetovni vojni, saj je iz severnega dela Slovenije nemški okupator odpeljal skoraj vse arhive in biblioteke, Avstrija ni izročila arhivov, ki bi jih morala izročiti na podlagi konvencije od 1923, in ki so za starejšo dobo pomembnejši od vseh arhivov, ki se nahajajo v Sloveniji, Italija mora pa tudi izročiti arhive, ki so važni za zgodovino Slovenskega Primorja. Slovenija pred vojno sploh ni imela centralnega državnega arhiva kot posebne institucije, arhivsko vprašanje je bilo zelo zanemarjeno in ono tudi danes — kljub ustanovitvi Osrednjega državnega arhiva Slovenije 1945 in Muzeja narodne osvoboditve, ki je nastal v svoji prvotni obliki še v partizanih 1944 — v glavnem še ni rešeno in je treba o njem mnogo diskutirati in pisati. Kljub vsem tem nalogam, ki jih ni bilo mogoče odložiti, so maloštevilni slovenski zgodovinarji vendar poskušali izvesti načela, ki jih je formuliral Zgodovinski časopis v prvem letniku, ne, le v razpravah k posameznim vprašanjem, ampak tudi v organizaciji kolektivnega, planskega dela na slovenski gospodarski in socialni zgodovini. O tem se je razpravljalo v Mariboru 1947 in v Novi Gorici 1948; Zgodovinsko društvo v Mariboru na svojem področju že nekaj let organizira ekipe, ki na terenu razi-

skujejo stare agrarne in obrtne oblike, ki danes v tem industrijskem področju hitro izginjajo, in najznačilnejše primere konservira muzejsko; v Celju 1950 sta bila pa v tem oziru sprejeta dva važna sklepa: terensko delo naj se v primerni obliki razširi na vso Slovenijo; obenem se pa naproša Institut za zgodovino pri Slovenski Akademiji znanosti in umetnosti, da sprejme v svoj program leksikon slovenske gospodarske in socialne zgodovine. Upati je, da bodo z izvajanjem teh sklepov vsa ta prizadovanja pridobila na sistematičnosti in da se bo ob tej priliki posrečilo zainteresirati in pridobiti za sodelovanje širši krog sodelavcev.

Zgodovinsko društvo za Slovenijo je že večkrat izrazilo željo po sodelovanju z bratskimi historičnimi društvi drugih jugoslovanskih narodov in republik. Razne objektivne ovire so povzročile, da je prišlo doslej do tega sodelovanja le v majhni meri. Jasno pa je, da je treba to sodelovanje poglobiti, saj so nam mnogi problemi skupni ali podobni, marsikaj se moremo naučiti drug od drugega in zato more biti tako sodelovanje le koristno za nas vse.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA III

1950

BROJ 1-4

NAKLADA „ŠKOLSKE KNJIGE” / ZAGREB

R E D A K C I O N I O D B O R

V L A D I M I R B A B I Ć
M I R O S L A V B R A N T
G R G A G A M U L I N
M A R K O K O S T R E N Ć I Ć
J A R O S L A V Š I D A K

G L A V N I I O D G O V O R N I U R E D N I K

J A R O S L A V Š I D A K

HISTORIJSKI ZBORNIK – GODINA III. – 1950.

I Z D A J E
P O V I J E S N O D R U Š T V O H R V A T S K E
Z A G R E B